

Välittämällä on väliä

Kauhajoen tragedia on saattanut suomalaiset murheellisella tavalla jälleen kerran kasvotusten väkivallan kanssa. Syitä väkivaltaan on aiheellisesti etsitty yleisestä pahoinvoinnista, yhteiskunnallisesta syrjäytymisestä sekä julkisen sektorin varhaiseen puuttumiseen suunnatusta resurssivajeesta. Nämä ovat erittäin tärkeitä asioita, ja niihin täytyy tarttua.

Kasvattajia mietityttää, mitkä ovat ne arvot, jotka toteutuvat koulun arjessa. Perusopetuksen opetussuunnitelma pohjautuu viiteen perusarvoon: ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, ympäristön säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Opetuksen perustehtäviin kuuluu edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista.

Uusin kouluväkivaltaan liittyvä tutkimus antaa viitteitä siitä, että myös koulujen sisällä olisi mahdollista lisätä oppilaiden hyvinvointia toteuttamalla opetussuunnitelman arvopohjaa paremmin käytännössä. Tähän saakka tutkimustieto ei ole tarpeeksi hyvin välittynyt opetuksen käytäntöihin. Osasyynä lienee se, että kasvatustalan ammattilaisiksi opiskeleville ei ole riittävästi tarjottu oppilaiden pahoinvointiin, ilmapiiriongelmiin ja väkivaltaan liittyviä koulutussisältöjä.

Tutkimuksissa on todettu, että tärkeimpiä asioita oppilaiden elämässä on tarve tulla hyväksytyksi ja kunnioitetuksi yhteisön jäseneksi. Suosio tuo mukanaan valtaa, kavereita, turvaa, omanarvontuntoa ja sosiaalisia suhteita. Kunnioituksen tavoitte-

luun liittyy usein kamppailua sekä neuvottelua vallasta. Oma asemaa vahvistetaan usein toisarvoistamalla niitä, joiden koetaan olevan alempana nokkimisjärjestyksessä. Vaikka osa väkivallasta on näkyvää, pääosa siitä kätkeytyy normalisoituneisiin yhteisössä olemisen ja toimimisen tapoihin.

Erityisen tärkeää on ymmärtää mihin vinoutuneet, epätasa-arvoiset valtasuhteet voivat johtaa. Äärimmäisissä tapauksissa jatkuvasti väheksytyn oppilaan sisäinen ahdistus voi lopulta kääntyä yhteisöä vastaan kohtalokkain seurauksin. Amerikkalaisissa kouluammuskeluja koskevissa tutkimuksissa on todettu ampujille olleen yhteistä se, että he eivät ole onnistuneet syystä tai toisesta täyttämään hyväksytyn pojan kriteereitä. He ovat käyttäneet väkivaltaisia keinoja joko kostoksi kohtaamaansa väheksyntää kohtaan tai saadakseen väkivallalla kunnioitusta, "respektiä", koulu yhteisössä. Valtaosa syrjäytetyistä ihmisistä kuitenkin kääntää vihansa ja pettymyksensä rakkaudettomuudeksi itseään kohtaan, mikä voi ilmetä monenlaisina sosio-emotionaalisina ongelmina tai johtaa jopa itsemurhaan.

Silloin, kun oppilaiden välisiin suhteisiin on kehittynyt systemaattista, pitkään jatkunutta kiusaamista, ollaan jo pitkällä väkivallan jatkumolla. Vältetään paljolta ylimääräiseltä työltä, jos kasvattajalla on tarkkanäköisyyttä puuttua jo alkuvaiheessa satunnaiselta näytävään toimintaan, joka tapahtuu yhteisen leikin, kiusoitelun, häirinnän ja poissulkemisen rajapinnoilla.

Kiusaamiseen johtavaa kehitystä

voidaan ennaltaehkäistä, jos tunnistetaan piiloon jäävä, normalisoitunut ja hienovarainen väkivalta, joka naamioituu vaikkapa huumorin ja vitsailun taakse. On huomattava, milloin kyse on tasavertaisten keskinäisestä läpän heitosta ja milloin taas vaikkapa huumorin varjolla tapahtuvasta eriarvoistamisesta. Kohteeksi joutuneen asema voidaan huumorin kautta tehdä tukalaksi; jos kertoo aikuiselle, tulee helposti leimatuksi huumorintajuttomaksi. Vaikka väheksyminen ei olisikaan tekijän kan-

nalta tietoista ja tahallista, kohteeksi joutuneella on oikeus määritellä kokeeko hän toisten toiminnan ahdistavana tai väheksyvänä.

Perusopetuksen sisältöjä ja opetuksen käytäntöjä tulee kehittää opetussuunnitelman arvopohjan suunnassa, koska sen toteutuminen käytännössä voi ehkäistä syrjäytymistä. Opetussuunnitelmissa olisi oltava selkeästi enemmän välittämiseen, yhteisöllisyyteen ja sosiaalisten taitojen opettamiseen tähtäviä sisältöjä. Niitä tukevia opetusikäntöjä on mahdol-

lista toteuttaa kaikissa oppiaineissa. Esimerkiksi uskonnon ja elämäntietämisen opetussuunnitelmat mahdollistavat yhteisöllisyyttä tukevien teemojen käsittelyn jo olemassa olevan resurssin sisällä.

Paneutuminen esimerkiksi taito- ja taideaineisiin sekä kerhotunteihin voi myös edesauttaa eheytymistä ja yhteisöllisyyttä. Niistä tinkiminen siirtää kustannuksia erityisopetukseen sekä syrjäytyneiden ja pahoinvoivien hoitamisesta aiheutuneisiin välittömiin ja välillisiin kustannuksiin.

Kasvatusta yhteisöllisyyteen toteutetaan niin sanotulla läpäisy-periaatteella, mikä käytännössä voi tarkoittaa sitä, että sitä ei opeteta lainkaan. Olisiko siis syytä sisällyttää "ihmisi eläminen" - elämäntaito - arvioitavaksi oppiaineeksi opetussuunnitelmien perusteisiin?

Varhais- ja keskilapsuuden tärkeä kehitystehtävä on yhteisöllisten taitojen omaksuminen. Lapset tarvitsevat aikuisten läsnäoloa ja aikaa aitoon välittävään kohtaamiseen. On perusteltua kysyä, onko välittävän yhteisöllisyyden rakentumiselle tilaa koulussa, jossa opettajat toimivat suoritusvaatimusten täyttämisen ja tilanteesta toiseen selviytymisen ristipaineissa.

Välittämisen eetos luodaan jokapäiväisen arjen pienten tekojen kautta. On tärkeää turvata kasvatushenkilöstölle riittävästi resursseja pysähtyä kysymään kasvavalta mitä tälle kuuluu. Toivottavasti Jokelan ja Kauhajoen murhenäytelmät ovat vahduttaneet meidät kiiruhtamaan hitaammin: vastuullamme on paljon kasvavia lapsia, mutta ei yhtään ylimääräistä.

"Äärimmäisissä tapauksissa jatkuvasti väheksytyn oppilaan sisäinen ahdistus voi lopulta kääntyä yhteisöä vastaan kohtalokkain seurauksin."



Tuija Huuki



Sari Manninen

Kirjoittajat työskentelevät Oulun yliopistossa tutkijoina Suomen Akatemian rahoittamassa kouluväkivaltaa ja kouluturvallisuutta koskevassa tutkimusprojektissa "Väkivallasta välittämiseen".